

правила о јурисдикцији, који није био везан никаквим роком (члан 15, ст. 3. ЗПП, 1956). Чини ми се да двострука исплата дуга ни издалека не представља најтежу кривицу, у том смислу да би заслуживала посебну расправу.

8. Тешкоће до којих може доћи због невоћења рачуна о правилима правноснажности, очигледно су веће од користи које би се стекле на тај начин. Стога бисмо се одредбом члана 212. Закона о облигационим односима морали користити тако да не добемо у сукоб са правилима правноснажности. Граматичко тумачење те одредбе то не допушта. Сматрам да можемо заступати становиште да члан 212. Закона о облигационим односима уређује право на враћање само садржински, а ако се то право остварује судским путем, треба узимати у обзир све услове које утврђује процесно право. Када је могућно закон тумачити на два начина, вероватно треба прихватити оно тумачење које је више у складу са правним системом у целини.

(Превела др Вида Чок)

*др Боривоје Познић,
редовни професор Правног факултета у Београду, у пензији*

ОСУДА НА БУДУЋЕ КАМАТЕ

Из одредаба Закона о облигационим односима (ЗОО) о времену испуњења обавеза и о доцњи дужника (чл. 314, 316. и 324) проистиче да поверилац може, по правилу, захтевати испуњење само ако је обавеза доспела. У ЗОО су прописани и неки изузеци од овог принципа: поверилац има право да захтева испуњење пре рока ако му дужник није дао обећано обезбеђење или ако на његов захтев није допунио обезбеђење смањено без његове кривице. Осим тога, повериоцу поменуто право припада и кад је рок уговорен искључиво у његовом интересу (чл. 316). Најзад, суд ће на захтев оштећеног досудити накнаду и за будућу материјалну штету, ако је по редовном току извесно да ће она трајати и у будућности (чл. 203).

Принцип да се испуњење може тражити само за доспелу обавезу изрично је прописан и у Закону о парничном поступку (ЗПП) одредбом којом се истовремено даје одговор на питање у ком тренутку у поступку обавеза треба да буде доспела, да би тужбени захтев био усвојен. По чл. 326. тога закона, суд може туженом да наложи да изврши одређену чинидабу само ако је она доспела до закључења главне расправе. Ово правило је у ствари израз једног ширег начела по којем је за мериторну одлуку меродавно стање материјалноправног односа у време закључења усменог расправљања на подлози којег суд одлучује. Доследно томе, контумациона пресуда може бити донесена, ако је обавеза доспела до закључења припремног рочишта.

Од горњег правила ЗПП, као што знамо, прописује два изузетка: прво, ако суд усвоји захтев за издржавање, он може обавезати туженог и на чинидбе које нису доспеле; друго, пресуду којом туженог обавезује да преда или преузме ствари дате у закуп, суд може донети и пре престанка тих односа.

Поводом првог од ових изузетака, треба рећи да за њега говоре разлози хуманости: издржавани субјект је лице у слабијем животном положају од даваоца издржавања, и тај његов положај би се погоршао кад би издржавани дошао у ситуацију да за сваки доспели месечни оброк издржавања мора да тужи даваоца који би му исплату тог obroка ускраћивао, и то понекад из чисте шикане. Управо овај законодавни мотив представља, по нашем мишљењу, основ за аналогну примену те одредбе и на неке друге случајеве. Исти разлози хуманости говоре за то да се овај изузетак прошири и на уговорно издржавање, као и на потраживање накнаде штете у виду месечне ренте због смањења опште животне или радне способности или по основу одговорности туженог за смрт даваоца издржавања.

Не видимо могућност да се путем аналогije одредба о осуди на будуће износе издржавања примени и на друге случајеве у којима тужиоцу припада право на чинидбе које се понављају. Међутим — ту стављамо нагласак нашег данашњег излагања — пресудом којом усвајају тужбени захтев за главницу и затезну камату, судови изричу осуду на исплату камате која буде доспела до дана исплате. Другим речима, пресуда у таквим случајевима садржи осуду и на износе камате који доспевају после закључења расправе, дакле, осуду на будуће, другим речима, недоспеле чинидбе.

За многе судове изложени начин одлучивања о камати представља устаљену праксу.

Поводом цитираних одредаба није сувишно истаћи да су оне добрим делом преузете из југословенског законика из 1929. године. У § 502. био је прво прописан принцип да осуда може бити изречена само за чинидбу која је доспела у време кад се пресуда доноси. Исти параграф садржи и одредбу о изузетку који се односи, просто, на издржавање, дакле не само на законско. Одредбе § 503. биле су посвећене обвезивању туженог на давање обезбеђења за будућа плаћања на која је осуђен по основу накнаде штете у виду ренте због лишења живота, телесне повреде или лишења слободе. Из одредаба овог члана види се да је осуди на будуће чинидбе било места и за обавезе по наведеним основима. Можемо се питати зашто таква одредба није ушла и у наше послератне законе о парничном поступку.

Наведене одредбе предратног југословенског законика представљају превод §§ 406. и 407. аустријског Грађанског процесног закона (ЗПО) Зато ће бити од интереса да се изнесу неки ставови савремене аустријске науке о могућности примене тих одредаба и на односе који наведеним аустријским законом нису изрично обухваћени, а у којима обавезе на чинидбе настају и у будућности.

По једном мишљењу треба, кад се ради о могућности изрицања осуде на будуће чинидбе, разликовати две врсте тражбених односа. Једна врста названа је трајнима, а друга односима у којима се чинидбе по-

нављају(1). Ако се у спору из односа прве врсте не би дозволила могућност осуде на будуће чинидбе, онда би разјашњење тога односа за будућност било искључено и тиме би, по мишљењу које излажемо била осетно ускраћена правна заштита. Отуда се истим мишљењем прихвата новија пракса аустријског Врховног суда која, супротно старијој и очигледно *contra legem*, узима да има места осуди на још недоспеле натуралне престације из једног трајног односа. Цитиране су одлуке којима се изриче осуда закуподавца на грејање закупне просторије, осуда стана на грејање собе и давање доручка подстанару, осуда на испоруку млека на основу уговора о испоруци те намирнице, осуда глумца на наступање у одређеном локалу и сл. Другу врсту односа чине они код којих у појединим чинидбама треба видети само сталне чинидбе. Док је код прве врсте примарни предмет спора даље постојање и обим целог односа, дотле је код друге врсте предмет спора поједина чинидба која се понавља. Доследно томе, код ове друге врсте нема места изузетку од принципа да осуда може бити изречена само за доспеле чинидбе. Као пример, наводи се тужба за осуду на уговорене рате којима се отплаћује дуг. У ту другу врсту односа спада по истом мишљењу и уговор о зајму, као и камате које повериоцу на основу тог уговора припадају. При томе се изражава неслагање са једном одлуком аустријског Врховног суда по којој у спору у коме су камате *самостално* утужене има места осуди на плаћање будућих камата до исплате главнице(2). Затезна камата, која је истакнута споредним тражењем, у изложеном мишљењу се не помиње, али је тешко видети зашто би у погледу могућности осуде за будућност требало за ту камату, полазећи од истог мишљења, да важи нешто друго.

Другим мишљењем не спроводи се поменути подела. Уместо тога, истакнуто је да се из односа у којем се чинидбе понављају може тужити и за будуће чинидбе, ако постоји опасност да ће дужник занемарити њихово испуњење. При томе се не мисли на чинидбе које зависе од противчинидбе, као што је плаћање закупнине. Иначе, другим мишљењем, супротно првом, усваја се становиште поменуте одлуке аустријског Врховног суда да се пресудом којом је усвојен тужбени захтев ограничен на камате изриче осуда и на камате које ће доспети у будућности. Ово становиште наводи се као владајуће. Затезна камата се не помиње(3).

На овом месту се не упуштамо у оцену приказаних ставова у аустријској науци, посебно, у оцену мишљења о двема врстама трајних односа. Рећи ћемо само толико да приказана становишта и наведене одлуке не пружају сигуран основ за закључак о питању да ли се у аустријском праву изриче осуда на будуће затезне камате, утужене поред главнице. Изгледа да у тим становиштима и одлукама треба видети одречан одговор. Супротно аустријском, у немачком Закону о поступку је

(1) Признајемо да за немачке термине „Dauerschuldverhältnisse”, одн. „Wiederkeherschuldverhältnisse”, адекватнији превод нисмо могли наћи, али дозвољавамо себи премедбу да ни оригинални термини не изражавају срећно разлику између две поменуте врсте. Јер, трајност и понављање чинидба су обележја обе врсте, али код једне немају исти значај као код друге.

(2) Изнесено мишљење заступа Fasching, Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, III Band, 1960, p. 867.

(3) Под другим мишљењем изнесени су ставови Holzhammer-a, Österreichisches Zivilprozessrecht, 1970, p. 147.

могућност покретања парнице у којој се предлаже осуда на будуће чинидбе широко отворена (§§ 257—259). Појединости не износимо. Ограничавамо се на то да укажемо на одредбу по којој једностране чинидбе које се понављају образују само једну групу случајева у којима је могућна осуда за будућност. Тужба за осуду на камате наводи се у литератури као један пример те групе. При томе се, што сматрамо значајним, истиче да једна већ доспела чинидба може да буде обухваћена тужбом којом се предлаже осуда на будуће чинидбе(4).

На крају овог кратког реферата да поновимо своје мишљење да се из одредаба чл. 329. ЗПП не може извести закључак по коме суд пресудом којом осуђује туженог да, поред новчаног износа као главнице и доспелих камата, плати и камате које ће у будућности доспети све док главница не буде исплаћена. Мислимо да такво уређење није целисходно и да га треба мењати уношењем проширења могућности осуде на будуће чинидбе. У нашој земљи је већ изражено мишљење да би *de lege ferenda* требало пледирати за проширење овлашћења на усвајање захтева који се односе на недоспела овлашћења и у погледу оброчних чинидаба, чинидаба које се понављају, а нарочито рента које не произлазе из законске обавезе издржавања(5).

др Боривој Старовић,
редовни професор Правног факултета у Новом Саду

АЛТЕРНАТИВНЕ И ФАКУЛТАТИВНЕ ОБЛИГАЦИЈЕ И ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ У ПАРНИЧКОМ И ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ

Облигациони односи са предметом *duae res in obligatione una in solutione* и *duae res in solutione una in obligatione*, као и остали модалитети алтернативних и факултативних облигација, отварају одребена питања у материјалном и процесном праву. Стога претензија на правилан одговор претпоставља испитивања у светлости облигационог, парничног и извршног процесног права. Разматрање и усвајање ставова само са аспекта једне од ових дисциплина не би било потпуно и лако би доvelo до погрешних решења.

I. 1. Алтернативне облигације у својој структури имају две или више престација, од којих је само једну овлашћен да захтева поверилац или је дужник овлашћен да учини једну од њих, зависно од тога коме припада право избора. Под алтернативном облигацијом не можемо узети да су то само алтернативне обавезе, као што се то у теорији обично означава. Алтернативна облигација (овде облигационо-правни однос) увек задржава основне елементе облигационог односа иако у својој структури има више престација у алтернацији. Поводом тих преста-

(4) Rosenberg-Schwab, Zivilprozessrecht, 1969, p. 440.

(5) Трива, Грађанско парнично процесно право, 1983, стр. 307.